

PODNIKANIE: SLOVENSKO VERZUS ZVYŠOK V4

Pavel Kaštánek*, Michal Gregorička*

Z dielne Svetovej banky každoročne vychádza štúdia „Doing Business“, ktorá hodnotí stav podnikateľského prostredia v krajinách celého sveta. Každoročne je do štúdie zahrnuté väčšie množstvo porovnávaných oblastí a súčasne rastie počet porovnávaných krajín.

Voľne dostupná analýza podnikateľského prostredia, ktorá bola vytvorená v minulom roku, porovnáva 145 krajín na základe siedmich oblastí podnikania, od zakladania podniku cez pružnosť pracovného trhu, legislatívne obmedzenia, prístup k úverom až po zrušenie podniku.

Najväčší vplyv na podnikateľské prostredie každej krajiny mali reformy, ktoré boli uskutočnené v roku 2003 – ich implementácia sa naplno mohla prejavíť až v roku 2004, za ktorý sú krajiny porovnávané. Slovensko získalo významné ocenenie „najreformnejšia krajina“ v oblasti podnikania. Najväčšie zmeny, ktoré Svetová banka dáva za príklad aj ostatným krajinám, Slovensko spravilo v oblasti flexibility pracovného trhu. Dobré si však počínalo aj v iných oblastiach – čas potrebný na založenie podniku sa v SR skrátil na polovicu, zavedený bol úverový register alebo skrátený proces vymáhania pohľadávok.

Krajiny tzv. Vyšehradskej štvorky (V4) majú veľa spoločného, ich vývoj v minulom storočí bol podobný – všetky patrili do „východného bloku“. Po páde komunizmu však začala každá krajina transformačný proces z inej pozície a tiež postup tejto transformácie na trhový mechanizmus bol rozdielny, čo spôsobilo rozdielnosť krajín z makroekonomického hľadiska. Keďže práve tieto štyri krajiny (Slovensko, Česká republika, Poľsko, Maďarsko) sú si v rámci rozšírenej EÚ najbližšie, porovnajme si stav podnikateľského prostredia podľa Svetovej banky medzi nimi.

Zakladanie podniku

Založenie podniku je zavíšaním určitého postupu procedúr, ktorý okrem spotrebovaného času generuje náklady, nevyhnutné na založenie podniku. Legislatívne úpravy a byrokracia vytvárajú rozdiely v procese zakladania podnikov. Čím je začatie podnikania ľahšie, tým sa podnikanie stáva dostupnejším – a to sa samozrejme premieťa do zvýšenia rozvoju podnikania. Slovensko v roku 2004 patrilo medzi najlepších reformátorov v oblasti zakladania podniku. Úpravou zákonov zredukovalo čas založenia spoločnosti z 98 na 52 dní. Konkrétne založenie spoločnosti s ručením obmedzeným v praxi je možné aj v priebehu dvoch týždňov, čo radí Slovensko na úroveň krajín OECD. V rámci V4 si

* Ing. Pavel Kaštánek, Katedra spojov, Fakulta prevádzky a ekonomiky dopravy a spojov, Žilinská univerzita v Žiline, Univerzitná 1, 010 26 Žilina, Slovenská republika, tel.: +421/41/5133100, fax: +421/41/5655615, e-mail: Pavel.Kastanek@fpedas.utc.sk

* Ing. Michal Gregorička, Katedra spojov, Fakulta prevádzky a ekonomiky dopravy a spojov, Žilinská univerzita v Žiline, Univerzitná 1, 010 26 Žilina, Slovenská republika,

Slovensko podľa štúdie Doing Business nepočína najlepšie. Zakladanie podniku u nás síce vyžaduje najmenšie náklady, na druhej strane je však najpomalšie.

Tabuľka 1 Založenie podniku na Slovensku v porovnaní so sledovanými krajinami

Krajina	Počet procedúr	Čas (v dňoch)	Náklady (v % hrubého domáceho príjmu na osobu)	Minimálny kapitál (v % GNI na osobu)
Slovensko	9	52	5,7	46,1
Česká republika	10	40	10,8	44,5
Maďarsko	6	52	22,9	86,4
Poľsko	10	31	20,6	237,9

Prijímanie a prepúšťanie zamestnancov

Pružnosť pracovného trhu má v celkovom rozvoji krajiny veľký význam. Čím je trh flexibilnejší, tým menšiu istotu síce pre zamestnancov znamená, no v konečnom dôsledku vytvorí podstatne väčšie množstvo pracovných príležitostí a tak neistotu udržania zamestnania kompenzuje veľkou šancou nájsť si po strate zamestnania v krátkom čase nové. Navyše rigidný pracovný trh má pre štát negatívne dôsledky v raste nezamestnanosti a šedej ekonomiky. V oblasti pracovného trhu spravilo Slovensko najväčší krok spomedzi všetkých krajín sveta a v tabuľke krajín V4 mu patrí prvá priečka. Oblasť pracovnej legislatívy bola porovnávaná piatimi kritériami:

- **Obtiažnosť prijímania** – tento index meria rozsah zmluvy na dobu určitú (či sa vzťahuje len na dočasné úlohy), maximálnu dĺžku trvania zmluvy na dobu určitú a podiel minimálnej mzdy k priemernej pridanej hodnote na pracovníka.
- **Obtiažnosť prepúšťania** – tento index v sebe zahŕňa osem častí – či je nadbytok dostatočný dôvod na prepúšťanie, či zamestnanec musí ohlásiť odborom prepustenie nadbytočného zamestnanca resp. to isté pre hromadné prepúšťanie, či zamestnanec potrebuje súhlas odborov na prepustenie nadbytočného zamestnanca resp. to isté pre hromadné prepúšťanie, či zákon vyžaduje uprednostniť rekvalifikáciu alebo inú pozíciu pred prepustením, či je možné aplikovať prednostné právo pri prepúšťaní a tiež pri spätnom zamestnaní pracujúceho.
- **Rigidnosť pracovného času** – index skúma päť oblastí – existenciu nočnej zmeny, práce cez víkendy, či dĺžka pracovného týždňa je 5,5 dňa alebo viac, či je povolené predĺženie pracovného dňa na 12 hodín (vrátane nadčasov), či ročná dĺžka platenej dovolenky je 21 dní alebo menej.
- **Rigidnosť pracovného pomeru** – tento index je jednoduchým aritmetickým priemerom predchádzajúcich troch indexov – hodnoty indexov sa pohybujú v rozpätí 0 až 100, pričom najlepšou hodnotou je 0 a najhoršou 100.
- **Náklady na prepustenie** – sú vyjadrené v týždňoch, ktoré musí platiť zamestnanec odchádzajúcemu zamestnancovi vo forme odstupného.

Tabuľka 2 Pružnosť trhu práce na Slovensku v porovnaní so sledovanými krajinami

Krajina	Obtiažnosť prijímania zamestnancov	Obtiažnosť prepúšťania zamestnancov	Stuhlosť pracovného času	Stuhlosť pracovného pomeru	Náklady na prepustenie (v týždňoch)
Slovensko	0	20	10	10	17
Česká republika	44	20	20	28	22
Maďarsko	11	80	30	40	34
Poľsko	11	60	30	34	25

Registrovanie nehnuteľností

Úroveň registrácie a zverejňovania majetkových práv ovplyvňuje prístup podnikateľa k finančným prostriedkom. Nehnuteľnosti pre banky znamenajú dobrú zábezpeku, na základe ktorej môžu poskytnúť úver. Situácia v oblasti registrácie nehnuteľností sa vo svete výrazne odlišuje. V rozvojových krajinách je problémom už to, že veľká časť nehnuteľností nie je formálne evidovaná. Rozdielnosť je však aj v tom, že ak si chce podnikateľ napríklad kúpiť určitú nehnuteľnosť, v každej krajine potrebuje absolvovať iný počet krokov, čo si vyžaduje rôzny čas, potrebný na zmenu vlastníckych práv a tiež prináša rozdielne náklady.

Na porovnanie krajín Vyšehradskej štvorky použijeme tri ukazovatele:

- počet procesov potrebných na registráciu;
- počet dní potrebných na registráciu;
- náklady spojené s registráciou, vyjadrené v percentuálnom pomere k hodnote nehnuteľnosti – tieto náklady vznikajú najmä vo forme daní, poplatkov za registráciu a tiež poplatkov notárovi.

Slovensko sa môže pochváliť rýchlou registráciou, no ukazovateľ nákladov má oproti svojmu severnému susedovi takmer dvojnásobný.

Tabuľka 3 Registrácia nehnuteľností v SR v porovnaní so sledovanými krajinami

Krajina	Počet procedúr	Počet dní	Náklady (percentuálny podiel na hodnote nehnuteľnosti)
Slovensko	5	22	3,1
Česká republika	4	122	3,0
Maďarsko	4	79	6,8
Poľsko	7	204	1,6

Prístup k úverom

Úvery sú veľmi častým riešením nedostatku peňazí, najmä v podnikateľskom prostredí. Rozhodovanie o poskytnutí resp. neposkytnutí úveru pre banku je veľmi zodpovedná činnosť, poučením môže byť aj nedávna história v Slovenskej republike, kedy vďaka zlým úverom ostali najväčšie bankové domy na pokraji krachu. Pri posudzovaní žiadostí o úver bankárom veľmi pomáha úverový register, v ktorom vidia úverovú minulosť potenciálneho klienta, na základe ktorej ľahšie dokážu odhadnúť riziko poskytnutia úveru tomuto klientovi. Aj preto Svetová banka pri porovnávaní úverového prostredia krajín kladie najväčší dôraz práve na existenciu a kvalitu registrov.

K porovnávaniu sledovaných krajín pristúpime pomocou nasledujúcich piatich ukazovateľov:

- Náklady na vytvorenie záruky – vytváranie a registrácia hnutelných záruk sú v mnohých krajinách lacné a rýchle, no niekedy za cenu absencie registra záruk, čo znemožňuje overiť si právo na danú záruku. Tento ukazovateľ je pomerom nákladov k príjmu na osobu.
- Index legálnych práv – práva dlžníka a veriteľa v oblasti záruk definujú, kto kontroluje proces, kto má nárok na dlžníkove aktíva, ďalej zahŕňajú aj legislatívu v oblasti bankrotu. Index dosahuje hodnoty v rozpätí 0 (najhoršia hodnota) až 10 (najlepšia hodnota).
- Index úverových informácií – v sebe zahŕňa vyspelosť úverových registrov z hľadiska toho, aké informácie zverejňuje, či je elektronický a podobne. Dosahuje hodnoty od 0 po 6, pričom podobne ako predchádzajúci index, čím vyššia hodnota indexu, tým lepší úverový register krajina má.
- Rozsah verejného registra (na 1000 dospelých).

- Rozsah súkromného úradu (na 1000 dospelých).

Tabuľka 4 Úverové prostredie na Slovensku v porovnaní so sledovanými krajinami

Krajina	Náklady na vytvorenie záruky (v % z príjmov osobu)	Index legálnych práv (0 – 10)	Index úverových informácií (0 – 6)	Rozsah verejného registra (na 1000 dospelých)	Rozsah súkromného úradu (na 1000 dospelých)
Slovensko	20,1	9	3	6	0
Česká republika	0,6	6	5	21	249
Maďarsko	13,5	5	3	0	33
Poľsko	1,2	2	5	0	380

Ochrana investorov

Existuje aj druhý základný princíp získavania finančných prostriedkov – kapitálové financovanie. Ide o prípad, kedy podnik získa investora, ktorý vloží financie do základného imania. Pôvodní majitelia týmto krokom síce znižujú svoje rozhodovacie právomoci, na druhej strane však nemusia splácať žiadny úver ani úroky. V bohatých krajinách získavajú štartujúce podniky a štát finančné prostriedky na finančných trhoch. V rozvojových krajinách to robia len veľké etablované spoločnosti a štát. Je to spôsobené aj veľkosťou trhov. Na americkej burze sa napríklad obchoduje s 5300 spoločnosťami pri celkovej trhovej kapitalizácii vyše 14 biliónov dolárov. Oproti tomu napríklad burza v Saudskej Arábii obchoduje so sedemdesiatimi spoločnosťami a trhovú kapitalizáciu je oproti USA 90-krát nižšia. Hoci burzy fungujú vo vyše 100 krajinách, len v štyridsiatich znamenajú burzy reálnu cestu k získaniu kapitálu.

Potenciálny investor sa vystavuje riziku, že o svoje peniaze príde v dôsledku „vytunelovania“ spoločnosti. Bezpečnosť tejto formy financovania je možné zvýšiť dostupnosťou informácií o majetkových pomeroch vlastníkov a finančnej činnosti podniku, existenciou dozornej rady či zákonom, umožňujúcim vykonávať v podnikoch previerku externými audítormi. Štúdia Doing Business oblasť ochrany investorov porovnáva súhrnným indexom, ktorý za splnenie každej zo siedmich podmienok prideluje danej krajine jeden bod. Index teda nadobúda hodnoty od 0 (žiadna ochrana pre investorov) po 7 (bezpečné prostredie na investovanie). Ide o nasledujúcich sedem podmienok:

1. Vlastnícke vzťahy rodinných príslušníkov sú odhalené.
2. Nepriame vlastníctvo je odhalené.
3. Tiché vlastníctvo je odhalené.
4. Hlasovacie práva medzi akcionármi sú odhalené.
5. Dozorná rada musí byť schválená.
6. Externí audítori musia hodnotiť spoločnosť.
7. Informácie o vlastníctve aj finančných tokoch sú zverejnené.

Krajinou, ktorá sa môže pochváliť veľmi silnou ochranou investorov, je Veľká Británia, ktorej index dosahuje maximálnu hodnotu 7, čiže spĺňa všetkých sedem podmienok. Okrem nej túto hodnotu dosahujú aj Kanada, Izrael, Španielsko a USA. Na opačnom póle sú Kambodža a Honduras, ktoré nespĺňajú ani jednu podmienku. Z nasledujúcej tabuľky je vidno, že Slovensko aj Česká republika sú na tom v oblasti ochrany investorov v súčasnosti veľmi dobre.

Tabuľka 5 Ochrana investorov v SR v porovnaní so sledovanými krajinami

Krajina	Index ochrany investorov (0 – 7)
Slovensko	6
Česká republika	6
Maďarsko	5
Poľsko	4

Vymožitelnosť práva

V niektorých krajinách prakticky nie je možné dovolať sa práva na súdoch. Dlžníci nemusia splácať svoje záväzky, pretože vedľa, že súdy ich k tomu neprinútia. Problém však nie je ani tak v samotných sudcoch, ako v byrokratických procedúrach, ktorým sudcovia a tiež strany v procese čelia. Neefektívnosť súdov samozrejme brzdí rozvoj podnikania, preto by malo byť v záujme každej krajiny čo najviac zefektívňovať výkon súdnej moci. Efektívnosť slovenských súdov je aj v rámci V4 nedostatočná. Nebyť „nekonečných“ procesov v Poľsku, Slovensko by bolo na chvoste regiónu.

Tabuľka 6 Vymožitelnosť práva na Slovensku v porovnaní so sledovanými krajinami

Krajina	Počet procedúr	Dĺžka trvania procesu v dňoch	Náklady (v % z dlhu)
Slovensko	27	565	15,0
Česká republika	22	300	9,6
Maďarsko	21	365	8,1
Poľsko	41	8000	8,7

Spomeňme si ešte jednu zaujímavosť, spojenú s nákladmi na súdne vymáhanie pohľadávky. V Kongu sa dlh vymáhať prakticky neoplatí, pretože náklady spojené s jeho vymožením dosahujú 2,5-násobok samotného dlhu. V porovnaní s touto africkou krajinou sme na tom stále veľmi dobre.

Skončenie podnikania

Mnohým podnikateľom sa podarí na trhu presadiť až na druhý alebo tretí pokus. Preto by mali mať podnikatelia možnosť v prípade neúspechu efektívne skončiť podnikanie a čo najskôr začať znovu podnikáť. Veľmi často ich však vo svojej snahe zabrzdí zdĺhavý a nákladný priebeh konkurzného konania. Samotné konkurzné konanie je na Slovensku v súčasnosti pociťované ako problém, najmä pre svoju netransparentnosť. Legislatíva bola upravovaná mnohokrát, no najst' vyhovujúcu podobu je zatiaľ u nás problémom. V regióne má naša krajina druhú najvyššiu mieru návratnosti, zlepšiť by však mala dĺžku procesu.

Oblasť skončenia podnikania budeme porovnávať v sledovaných krajinách tromi ukazovateľmi:

- čas potrebný na zrušenie firmy (v rokoch),
- náklady na skončenie podnikania (v % z konkurznej podstaty),
- miera návratnosti – vyjadruje, koľko centov z jedného dolára sa vráti veriteľom, zamestnancom a úradom.

Tabuľka 7 Skončenie podnikania na Slovensku v porovnaní so sledovanými krajinami

Krajina	Čas potrebný na zrušenie podniku (v rokoch)	Náklady spojené s ukončením podnikania (v % z hodnoty majetku)	Miera návratnosti
Slovensko	4,7	18	39,6 %
Česká republika	9,2	18	16,8 %
Maďarsko	2,0	23	30,8 %
Poľsko	1,4	18	68,2 %

Literatúra

- [1] Národná agentúra pre rozvoj malého a stredného podnikania: Podnikateľské prostredie na Slovensku 2004. NARMSP. Bratislava. 2004. ISBN: 80-88957-35-4.
- [2] Epping, R. Ch.: Sprievodca globálnou ekonomikou. Portál. Praha. 2004. ISBN: 80-7178-825-2.
- [3] The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank: Doing Business in 2005. Washington. 2005.
- [4] SARIO: Zákoník práce. [online]. [Citované 2006-02-26]. Dostupné na: <http://www.sario.sk/swift_data/source/dokumenty/zakonnik_prace.pdf>